

VAQIF YUSIFLI,
filologiya elmləri doktoru

Ədəbiyyat fədaisi

Tanınmış şair-tərcüməçi Səyavuş Məmmədşadənin 85 illiyinə

Tanınmış şair-tərcüməçi Səyavuş Məmmədşadənin 85 yaşı tamam olur və bu payız günlərinin birində, oktyabrın 2-də Bakıda, bir müəllim ailəsində dünyaya göz açmış bu gözəl ziyalının 65 illik fəaliyyəti ədəbiyyata həsr olunmuşdur. İlk ədəbi yazısı Ağacavad Əlizadənin Səməd Vurğuna həsr etdiyi şeirinin tərcüməsi olmuşdur (1956). Onun ömrü əsl sənət fədaisinin, bütün həyatını Sözə həsr edən bir insanın ömrüdür. Səksən beş yaşın-müdrüklük zirvəsinin ucalığından dönüb arxaya-keçilmiş ömür yoluna boylananda, doğrudan da heyrətlənir-sən. Çox təəssüf ki, onun əməyi müqabilində ərəşəyə gələn kitablarının sayı o qədər də çox deyil, əgər altmış illik tərcüməçilik fəaliyyətini bir yerə toplasan, ən azı on cildədən artıq qalın kitablar, toplularla qarşılaşdıq.

Şair, tərcüməçi-publisist Səyavuş Məmmədşadəni mən belə tanıyıram. O, rusdillidir, yəni rusca təhsil alıb, amma bütün varlığı Azərbaycan ədəbiyyata bağlıdır. Belə ki, bizim klassiklərin və müasir şairlərin əsərlərini rus oxucularına çatdırır, rus və başqa xalqların yazıçılarının əsərlərini də Azərbaycanca səsləndirir.

Bu mənada xalqlar və ədəbiyyatlar

canlı bir körpü rolunu oyanayır. Belə məhsuldar işləyən tərcüməçilərin sayı isə o qədər də çox deyil və deyirdim ki, bəlkə də bu sahədə sonuncu möhkəm elə Səyavuş Məmmədşadədir. Tərcüməçilik çox ağır sənətdir, Səyavuş Məmmədşadənin bir ifadəsiylə desək, orijinalı gərək təzədən yaradasan. Elə yaradasan ki, sanki sən öz doğma dilində yazıb o şair.

Bu mənada Azərbaycan şairlərinin böyük bir qismi başqa dilli oxucular üçün maraqlı kəsb etməmişsə, Səyavuş Məmmədşadəyə minnətdar olmalıdırlar.

Onun qızgın tərcüməçilik fəaliyyəti o zaman-keçmiş SSRİ məkanında yüksək qiymətləndirilirdi. O illərdə Moskvada, digər şəhərlərdə, həmçinin Polşada və Bolqarıstanda tərcümə məsələləri ilə bağlı müşavirələrdə və yaradıcılıq tədbirlərində tez-tez iştirak edirdi. Şeir tərcüməsi ilə məşğul olan şəxş özü də şair olmalıdır. Rus dilində təhsil alsada, paralel olaraq rus dilindən Azərbaycan dilinə və Azərbaycan dilindən rus dilinə tərcümələr etsə də, öz doğma dilində gözəl şeirlərin müəllifidir. Bir şeirində yazır:

*Ürəyin qonmuşdu qerib ulduza,
Darısqal sanmışdım öz beşiyimi.
Bir könül canından ayrı oldusa
Əriyib itərmiş tüstülər kimi.
Aylıtdı ayazlı yağışlar məni,
Ey isti ocağım, bağışla məni.*

*Səninlə yanmadım sənin dilində
Dəryaya baş vurub çıxma bilmədim.
Dərin dəryaların gur sahilində
Dayaz həvəsimi boğa bilmədim.
Qınadın gileyli baxışla məni,
Ey doğma ocağım, bağışla məni.*

Çox mənalı şeirdi və bu şeirdə Səyavuş Məmmədşadə Vətən adlı anasından, öz doğma ocağından və anasının danışdığı dildən üzr istəyir. Amma mənim fikrimcə, bu üzrxahlığa ehtiyac yoxdur, çünki Səyavuş Məmmədşadənin "Şuşanı qar gördüm" şeirlər kitabında elə gözəl şeirlər var ki, on-

lar məhz bir milli şairin qələmindən çıxıb. Bu cəhəti ilk dəfə xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə sezib. Yazıb ki:

"Səyavuş mənim seçib-sonaldığım şirin xalq deyimlərinin, mürəkkəb ibarələrin rus dilindəki qarşılığını böyük ustalılıqla tapır, bədiliyi saxlamaqla mətləbi dəqiq tərcümə etməyi bacarır. Şübhəsiz, hər iki dili mükəmməl bilən, sözün rəng və çalarlarını bir-birindən seçib yerinə görə dəyişən, mənalarını hiss edən adam bu cür ustalığa sahib ola bilər. Səyavuş, əsərlərində məzmunla yanaşı, sözlərin nəğməliyinə, səslərin alliterasiyasına, cinaslığına xüsusi diqqət yetirir. Dili, onun rəng və çalarlarını yaxşı bilmədən səslərin uyarlığına, sözlərin müxtəlif mənalarını yerinə görə işlətməyə nail olmaq mümkün deyil. Səyavuş xalq şeirini mükəmməl bilir və bu xəzinədən məhərtlə istifadə edir".

*Şuşanı qar gördüm, qar gördüm,
Əlimi var gördüm, var gördüm.
Səslədim ötən günləri,
Dağları kar gördüm, kar gördüm.*

*Yazıma "gəl" dedim, "Gəl" dedim,
Üzümə gül dedim, gül dedim.
Haçandan sönən ocağın
Külünə gül dedim, gül dedim.*

*Dağları dağ gördüm, dağ gördüm,
Həmişə sağ gördüm, sağ gördüm.
Bir bulaq aynasında
Saçımı ağ gördüm, ağ gördüm.*

*Şuşadan yol getdim, yol getdim,
Dədilər "qal", getdim, "qal", getdim.
Ürəyim dilə gəldi,
Dinmədim, lal getdim, lal getdim.*

Bu şeirdə bir nəğmə ahəngi var və eyni zamanda, sözlərin rəsmi var. "Bir bulaq aynasında saçımı ağ gördüm" deyimi isə elə bil bir rəssam tərəfindən çəkilən tabloda bir cizgini xatırladır. Kitabdakı şeirləri oxuyandan sonra aydın dərk elədim ki, Səyavuş Məmmədşadə qəvvas kimi baş vura bilməseydi, onun tərcümələri sevilməzdi və neçə Azərbaycan şeiri özgə dildə rəğbət doğurmazdı. Bir şeirdən də misal gətirmək istəyirəm:

*Qatar gedir, qaranlığı yara-yara,
Qatar gedir yollarını yora-yora.
Qatar gedir, köhlən qatar, qatır qatar,
Qaranlığı qabağına qatır qatar.
Qatar qaçır, qatar uğur, alov saçır,
Gələcəyin toranında yollar açır.
Təkərlərin təkərini təkə-təkə,
Sənsizliyi parçalayır tikə-tikə,
qamçılaysır, qayçılaysır qaranlığı,
səpələyir tənhalığa yorğunluğu.
O qatarda biz gedirik,
Az gedirik,
üz gedirik,
dərə-təpə düz gedirik.*

Bu şeirin məzmunu məlumdur, amma oxucunu cəlb eləyən şeirdəki alliterasiya düzümüdür, eyni samit səslərin sanki qatarın gedişinə uyğun kimi bir-birini təqib etməsi, nizama baş alıb getməsi. Yadıma böyük şairimiz Süleyman Rüstəmin "Çapayev" şeirindəki "ç"lar və Fikrət Qocanın "Qatar" şeirindəki "q"lar düşdü.

Azərbaycan dilinin incəliklərini bilmədən

bu cür ahəngdar, ritmik şeir yaratmaq mümkün ola bilərdimi? Onun bədii tərcümələrində də mümkün qədər Azərbaycan şeirinə məxsus gözəllikləri hiss etmək, duymaq olar. Şəhriyardan, Səhənddən, Nəbi Xəzridən, Məmməd Arazdan, Söhrab Tahir-dən və onlarla digər Azərbaycan şairlərindən rus dilinə çevirdiyi poetik nümunələrlə tanış olmaq kifayətdir deyəsən, bizim şairlərimiz öz milli keyfiyyətlərini itirmir və tərcümədə yaxşı alınır. Onun tərcüməçilik fəaliyyəti çox profillidir.

O, tək-cə şeir, nəsr və publisistika əsərlərinin deyil, həm də bir çox elmi-nəzəri və ədəbi-tənqidi yazıların və monoqrafiyaların da tərcüməçisi olmuşdur.

Səyavuş Məmmədşadə Azərbaycan ədəbiyyatında tanınmış bir şəxsdir və arzulanırdı ki, bu tanınmış şəxs daha gözəl günlər, aylar, illər yaşasın. Son sözümlər onun bir şeirindən bu misralardır ki, onlar vətənpərvərlik duyğularını ifadə edir:

*Bu aləmdə el dərdinə yanan var,
Babaları hörmət ilə anan var,
Unutma ki, vətən adlı anan var,
Canın öz vətəninə,
Şanın öz vətəninə,
Tanın öz vətəninə.*